

Malé Žálužie v 20. storočí

„Ja sa prebijem, lebo sa prebiť chcem.“

Milan Rastislav Štefánik

❧ Obsah ❧

Slovo na úvod	5
História obce v skratke	6
Kultúrny život	8
Školské časy a mimoškolská činnosť	13
Voda naša každodenná – od kvapky k rybníku	16
Aktivity spoločenských organizácií	19
Bežný život – včera a dnes	21
Detstvo – najkrajšie časy	25
Obecné zaujímavosti	27
Ako som išla do sveta alebo Grécko mojimi očami	29
Záverom	30

❧ Slovo na úvod ❧

Pomaly plyní tretí rok života Občianskeho združenia LABUŤ a ja som rada, že som jeho súčasťou, a že sa vám opäť môžem prihovoriť. Na začiatku sme si stanovili ciele a postupne sa ich snažíme naplňať. Ak človek robí s ľahkosťou, od srdca a s vierou v to, čo robí, onedlho sa dopracuje k výsledku. Myslím si, že dôkazom toho je aj najnovšie číslo nášho bulletinu, ktoré sa vám práve dostalo do rúk.

Ja sama patríam ku generácii, ktorá žije úplne inak ako naši rodičia či prarodičia. Uvedomujem si to najmä vďaka tomu, že bývam v jednej domácnosti s babkou a väčšinou si rozprávaním o starých časoch spríjemňujeme nedel'né popoludnie pri káve. Takéto rozhovory prinášajú uvoľnenie, trochu nostalgie, ale aj radosť zo života. Aj na základe jej rozprávania viem viac vnímať ako sa život postupne mení. Tak, ako sa vyvíja celá spoločnosť, najmä po stránke technického vybavenia a pokroku, tak sa tomu prispôsobuje aj obyčajný život človeka v malej dedinke.

Postupne som si zvykla niektoré zážitky zapisovať. Neskôr, už pod hlavičkou občianskeho združenia, sme začali navštevovať starších ľudí, s cieľom

zozbierať čo najviac informácií o každodennom živote. Pýtali sme sa na ich detstvo, školské časy, ale aj na radosti a starosti bežného života a života obce. Práca nás bavila, a aj ľudia sa tešili, že sme prišli na debatu. Postupne sme získali množstvo zaujímavého materiálu. Pri jeho spracovávaní sme si uvedomili, že mnohí z nás mladých si už vôbec nevedia vtedajší život predstaviť. Nových informácií bolo neúrekom. Bola by škoda nechať si ich iba pre seba, a tak sme sa rozhodli ich spracovať a prezentovať v našom časopise. Verím, že si ich s radosťou prečítajú nielen tí starší, ale aj mladí.

Tento bulletin je oproti ostatným vydaniam trochu iný. Viac sa sústreďuje na spomienky a priblíženie života v minulosti. Texty sú spracované nielen na základe spomienok obyvateľov obce, ale aj na podkladoch písomností, ktoré sa nachádzajú v registratúre obecného úradu a v obecnej kronike. Za uplynulé tri roky sme nazbierali množstvo zaujímavého materiálu, ktorý postupne spracovávame a chystáme na ďalšie uverejnenie.

Prvá etapa práce vyvrcholila akurát v období prípravy stretávky a je mi ct'ou prezentovať ju práve dnes a práve tu. Som vďačná všetkým, ktorí boli ochotní sa s nami rozprávať a podeliť sa so svojimi zážitkami, skúsenosťami a spomienkami. Ďakujem aj tým, ktorí venovali čas spracovávaniu materiálov z registratúry obce, kroniky a svojou prácou a pripomienkami sa zaslúžili o to, že sa vám dostáva bulletin v tejto podobe. Všetci sme sa snažili ho urobiť najlepšie ako vieme a verím, že aj pre vás bude peknou a zaujímavou pripomienkou. Tým starším pripomenie zabudnuté momenty z ich života a tým mladším priblíži život, síce v časoch nedávnych, ale z hľadiska zmien a pokroku dávno vzdialených. Svoj príhovor si dovoľm zakončiť slovami, ktoré povedal Máhatmá Gándhi: „Budúcnosť závisí na tom, čo urobíme v súčasnosti.“

*Mahuliena Sochorová
predsedníčka OZ LABUŤ*

❧ História obce v skratke ❧

Obec Malé Zálužie sa nachádza v Radošinskej doline, na oboch brehoch potoka Radošinka. Jej územie bolo vďaka priaznivej klíme osídlené už v období praveku, čo dokazujú nálezy črepov z doby kamennej.

Prvá písomná zmienka pochádza z roku 1390, z čias panovania Žigmunda Luxemburského. Ako prvé známe meno sa uvádza názov KysWylak a neskôr sa ujal názov Újlacska alebo Ujlaček. Od roku 1948 sa obec nazýva Malé Zálužie.

V stredoveku patrila obec k hradu Topolčany; v roku 1533 Jánovi Literátovi; v 17. a 18. storočí rodinám Ghyczy a Prónay; v roku 1598 bola vypálená Turkami.

Obyvateľstvo sa zaoberalo hlavne poľnohospodárstvom, vinohradníctvom a včelárstvom. Okrem Slovákov tu žili aj Židia, Rómovia a od roku 1750 prisťahovaní evanjelici z Čiech.

V roku 1716 mala obec 22 domácností a v r. 1751 54 domácností a bol tu aj mlyn; v r. 1787 to bolo 39 domácností a 252 obyvateľov; v r. 1828 bolo 38 domov a 260 obyvateľov. Najvyšší počet obyvateľov bol zaznamenaný v roku 1938 (475), odvtedy počet klesal.

S písomnou produkciou prichádzala aj potreba používania vlastnej pečate, aby sa obec jednoznačne identifikovala. Prvá historická pečať obce sa zachovala medzi urbárskymi písomnosťami Nitrianskej župy a pochádza z rokov 1771 – 1783. Má klasický poľnohospodársky motív – v strede je kolmo postavený lemeš, v dolnej časti pečatného obrazu súbežne s kruhovou líniou sú umiestnené dve vetvičky, v hornej časti je kruhový nápis P:K:ULA – P(ecsét) K(is) Ula (cska) – pečať Malé Zálužie.

Erb obce bol schválený heraldickou komisiou v Bratislave v roku 2004. V jednoduchom modrom štíte je v strede umiestnený strieborný lemeš, lemovaný dvoma zlatými vetvičkami. V spodnej časti sú zobrazené dve proti sebe plávajúce strieborné rybičky. Lemeš, ako súčasť pluhu a vetvičky symbolizujú poľnohospodárstvo, ktoré bolo vždy základnou formou obživy tunajšieho človeka. Ryby sú odkazom na súčasnú tvár obce – rybník a rozvoj rybárstva.

Charakteristické prvky a pamiatky obce sú:

Zvonica

Obec z cirkevného hľadiska vždy spadala pod Nové Sady, nachádza sa tu len zvonica. Pôvodne drevenú stavbu nahradila v roku 1879 nová. V roku 1922 bola nadstavbou zvýšená a na priečelie bol umiestnený prvý verš evanjelickej hymny „Hrad prepevný jest Pán Bůh náš...“ Zároveň boli nahradené aj dva zvony, zrekvirované počas 1. svetovej vojny. V roku 1996 bola organizovaná zbierka na elektrifikáciu zvonov a generálnu rekonštrukciu objektu.

Cintoríny

V obci sa nachádzali tri cintoríny. Najstarší bol pri Karačke a používal sa do roku 1902. Vstup lemovali lipy, ktoré dodnes stoja pri starom futbalovom ihrisku na dolnom konci. Ďalší cintorín sa nachádza v novej časti tzv. „Za štrekou“. Pochovávalo sa tu asi od roku 1902 a bol rozdelený na dve časti – evanjelickú a katolícku. Zaujímavosťou je, že v obci sa popri ceste smerom na Kapince nachádzal aj židovský cintorín.

Dom smútku

V roku 1971 zriadila obec na pozemku vedľa potoka Radošinka nový cintorín, kde neskôr pribudol Dom smútku. V roku 1976 bola stavba dokončená a cintorín bol zatrávnený a upravený výsadbou zelene. V tom čase bolo zvykom, že veľkú časť prác vykonali obyvatelia svojpomocne. Podľa záznamov, hodnota hotového diela bola 250 000,00 Kčs.

Dom smútku – *úprava okolia*

O ďalších významných prvkoch obce, ako je kultúrny dom, rybník či škola, sa dočítate v nasledujúcich riadkoch.

☞ Kultúrny život ☜

Malé Zálužie vždy žilo a dodnes žije bohatým kultúrnym a spoločenským životom. Dôkazom toho bolo, že už v roku 1934 bol postavený prvý kultúrny dom, ktorý slúžil aj na školské účely - bola v ňom dočasne umiestnená školská trieda.

Kultúrny dom postavený svojpomocne v roku 1934

Postupom času sa ukázalo, že tento kultúrny dom už kapacitne nepostačuje, a tak sa predstavitelia obce rozhodli postaviť nový kultúrny dom. Na priebeh výstavby si spomína **Ing. Emil Fuska**:

„S tým ako obec rástla a rozvíjal sa spoločenský život, zvyšovali sa aj potreby na vyhovujúcu infraštruktúru. V 60. rokoch 20. storočia vznikla myšlienka postaviť väčší objekt. Kvôli nedostatku financií boli vtedy nadriadené orgány ochotné prispieť len na „opravu a prestavbu“. Budova tiež musela stáť na obecnom pozemku. Z týchto dôvodov sa projekt realizoval ako rekonštrukcia pôvodného objektu. Aby sa splnili dané podmienky, bola zachovaná časť

základov starého kultúrneho domu (tam, kde sa teraz nachádzajú okná, oproti domu č.44). Po formálnej stránke bol realizátorom akcie MNV Malé Zálužie s vtedajším predsedom Štefanom Petruchom. Projekt prestavby vypracoval Milan Liška, stavebný dozor robil Jozef Maca, obaja z Malého Zálužia. Veľkou pomocou boli aj dvaja rodáci, Ing. Štefan Gašparík a Ing. Karol Šaško.

Hlavným iniciátorom a dušou projektu bol Michal Rizek, poslanec MNV, člen komisie pre výstavbu pri ONV v Nitre, zamestnaný v Pozemných stavbách v Nitre. Mal na starosti nielen finančnú a odbornú stránku, ale bol zodpovedný aj za zaistovanie stavebného materiálu a organizáciu brigádnikov (v tejto veci pomáhala miestna organizácia Socialistického zväzu mládeže). Odborné práce realizovala stavebná skupina pod vedením Františka Kóňu, ktorú na prácu uvoľnilo JRD v Malom Záluží. Družstvo okrem toho poskytovalo aj ďalšie prostriedky na materiál a dovoz (po dokončení stavby boli v dvoch miestnostiach umiestnené kancelárie JRD). Všetky ostatné práce sa v tom čase zabezpečovali cez populárnu „akciu Z“ - stavebné práce robili účastníci zadarmo. V obci sa v rámci akcie „Z“ postavili 3 budovy - Jednota SD (obchod s pohostinstvom) v roku 1953, kultúrny dom (1959) a dom smútku (1976).

S výstavbou budovy sa začalo 18. apríla 1959 a trvala do 18. septembra 1960. Medzi najťažšie práce patrilo ručné kopanie základov. Bola to namáhavá činnosť bez mechanizmov, ktorá si vyžadovala mladých a silných mládencov pred alebo po vojenčine. Väčšinou všetci tí, čo tu dobrovoľne pracovali, mali zamestnanie, a aj svoje vlastné rodiny. Napriek tomu každú sobotu a nedeľu brigádovali na stavbe. Mnohí z nich stihli ísť zo soboty na nedeľu na zábavu a zo zábavy rovno na brigádu. Pri kopaní základov sa našli dokonca aj ľudské kosti. Súbežne s výkopovými prácami na základoch sa rozoberali múry starej budovy. Táto tehla sa čistila a znova použila, nič sa nevyhodilo. Toto robievali zväčša mladé dievčatá a školopovinná mládež. Miestnosti nového kultúrneho domu sa postupne využívali na rôzne účely. Boli tu zriadené kancelárie predsedu MNV a účtovníčky obce, dve kancelárie JRD (po zlúčení družstva v roku 1972 sa presťahovali do Nových Sadov), telefónna ústredňa, sklad civilnej ochrany, knižnica, materská škola a klubovňa. Sála kultúrneho domu mala široké využitie – oslavy, svadby, zábavy, výstavy, divadelné predstavenia, stretnutia. Zvykom bolo, že občerstvenie na rôzne akcie svojpomocne pripravovali ženy z obce.“

Zaujímavosťou je, že v budove kultúrneho domu, vedľa kancelárie, vznikla už v roku 1948 Pobočka Slovenskej sporiteľne. Otváracie hodiny boli vždy v nedeľu poobede. Na prácu vo filiálke sporiteľne (tzv. jednomužovke) si takto spomína jej pracovníčka *Anna Nad'ová*:

„Mojou povinnosťou bolo prijímanie vkladov, zakladanie účtov, výber peňazí, vystavovala som vkladné knižky a viedla celkovú evidenciu účtov občanov. Keď si chcel občan vybrať peniaze, vystavila som výdavkový doklad a peniaze som mu dala v hotovosti. Zvyšné peniaze som odovzdávala do sporiteľne v Nitre. Keď bolo potrebné zabezpečiť výber vkladu, žiadala som požadovaný obnos zo sporiteľne v Nitre. V každej obci v okolí bývala pobočka sporiteľne. Bolo to výhodné, ľudia nemuseli chodiť do mesta. Za prácu som dostávala 100 Kčs za mesiac, to bolo vtedy veľa. Neskôr po mne prevzal túto funkciu Ing. Michal Zedník, účtovník na miestnom družstve, ktorý pobočku viedol až do jej skončenia.“

Pred novým kultúrnym domom

Predajňa rozličného tovaru, Pohostinstvo a kultúrny dom

Jednou z obľúbených činností, ktoré sa pomerne často konali v sále kultúrneho domu v 60. rokoch 20. storočia, bolo premietanie filmov. Jedným z občanov, ktorí premietali v Malom Záluží filmy, bol aj Dušan Rizek, ktorý na to spomína:

„Priestory na kabínu pre premietачa aj s potrebnými otvormi na premietanie sa nachádzali v miestach, kde je v súčasnosti kuchynka. Vybavenie obsahovalo kovovú konštrukciu a stojan s výškou 2,5 m, na ktorý sa umiestňoval premietací aparát. V sále bolo na stojane umiestnené plátno a dva reproduktory, napojené na kabínu premietачa. Vyberalo sa vstupné a funkciu pokladníka obyčajne zastával niekto z učiteľov. Premietanie filmov bolo najskôr iba príležitostné, ktoré organizoval Michal Marchalín. Keďže v tom čase veľa obyvateľov nemalo vlastný televízor a televízia vysielala iba v obmedzenom čase (od 18.45 do asi 21.30), bola pri dobrom výbere filmov návštevnosť dobrá a ľudia sa veľmi tešili. Filmy sa požičiavali v Krajskej požičovni filmov v Nitre. K dispozícii bol zoznam celovečerných a krátkych filmov, určitý počet sovietskych, domácich a iných. Vždy sa urobil zoznam filmov na nasledujúci

mesiac. Filmy boli vyrobené ako 16 mm alebo 32 mm kópie (tie boli určené pre veľké kiná a v požičovni ich bolo viac). K filmom sa dostávali aj plagáty a žurnál- spravodajstvo. V piatok po skončení školy na Čermáni som letel do požičovne v meste, zbral tri veľké kotúče s celovečerným filmom a dva menšie so žurnálom a krátkym filmom, už zabalené v balíku, previazané špagátom a trielil na vlak. Samozrejme, že som mal za to osobnú zodpovednosť, v sobotu a niekedy aj v nedeľu som popoludní alebo večer premietal a v pondelok ráno som to všetko odniesol späť. Vždy to prekontrolovali, filmy sa nesmeli poškodiť. Samotné premietanie bolo trochu komplikované tým, že sme mali iba jeden prístroj a po každom kotúči asi tridsať minút musela nasledovať krátka prestávka na výmenu ďalšieho kotúča. Celovečerný film trval 1,5 hod, plus žurnál a krátky film, čiže štyri prestávky. A výnimočne, keď bol dvojdielny film, bolo prestávok o toľko viac. Keďže sme boli malá dedina, aj odvody do požičovne sa dali zvládnuť a vstupné bolo dve - tri koruny. Mal som nejakú symbolickú odmenu, ale to bolo skôr za to, že sme ušetrili na poštových poplatkoch za doručenie filmov a ja som to nosil osobne. Všetky príjmy sa evidovali a písal sa pokladničný denník, lebo peniaze sa poctivo do požičovne odvádzali. Občas sa musela lampa kúpiť do premietačky, občas musela ísť premietačka na nejakú kontrolu alebo opravu. Vývesnú skrinku z dreva a skla urobil ujo Marchalín s mojím otcom, bola zavesená na múre medzi vchodom do obchodu a hostinca. Vždy som tam na mesiac dopredu vyvesil program, plagát k filmu sa tam zmestil akurát jeden, teda na týždeň dopredu. A takto to fungovalo ani neviem ako dlho, ale najviac tak do môjho maturitného roku 1965. Potom som už odišiel do Bratislavy.“

Osvetová beseda v Malom Záluží.

4/64

Č.j.:

Dňa 3. júna 1964

Vec: Objednávka filmov na 3. štvrtrok.

Sídlr.

Krajský podnik pre film koncerty a estrády

v Nitre .

Osvetová Beseda v Malom Záluží týmto objednáva u Vás nasledovné filmy na 3. štvrt rok 1964:

Názvy žiadaných filmov:	Názva náhradných filmov:	Termín na ktorý sa film žiada:
1. Frigo na mašine	Lebakon Tri slaté vlasy Beda Vševeda Kráľ Lavra	12. 7. 1964
2. Labakon	Čert a Káča Doktoracká rozprávka Frigo na mašine	2. 8. 1964
3. Muži bez zákona	Kapitáni modrej Laguny Klietka dravej svery Frigo na mašine	23. 8. 1964
4. V ríši rozprávok	Kráľ Lavra Spalíšek Honba za číňou	6. 9. 1964
5. Grotasky a rozprávky	Doktoracká rozprávka Kapitáni modrej Laguny Klietka dravej svery	20. 9. 1964

P.S. Objednané filmy si budeme od Vás prebrať osobne!

veľkí. osvetovej besedy

Školské časy - mimoškolská činnosť

Azda každý si s láskou, s radosťou a s trochou nostalgie spomína na svoje školské časy. Inak tomu nebolo ani v Malom Záluží. Keďže Ujlaček bol malou obcou, až do roku 1905 poskytovala miestnym deťom vzdelanie škola v Nových Sadoch (Ašakerti). Počet školopovinných detí však postupne narastal, a tak vedenie obce prišlo s myšlienkou postaviť školu aj v Malom Záluží. V roku 1905 bola postavená jej budova (dnešný obchod), ku ktorej prislúchal aj byt pre učiteľa. Bola to jednotriedna škola, najskôr pre 1-5. ročník, neskôr pre 1-4. ročník. Vyučovacím jazykom bola v istom čase maďarčina a náboženské predmety učiteľ vyučoval tajne po slovensky. Prvým učiteľom tu bol do roku 1939 Ernest Šaško, ktorý sa zaslúžil aj o ďalší kultúrny a spoločenský rozvoj obce.

Učiteľia Ernest Šaško a Elena Trnkócyová – Líšková a ich žiaci

Deti aj učitelia sa pravidelne zúčastňovali nielen na vyučovaní v škole, ale mali aj bohatú mimoškolskú činnosť. Rozvíjala sa v tak v medzivojnovom období, ako aj po 2. svetovej vojne. Žiaci sa tešili na nácvik programov a dramatických scénok, ktorými sa prezentovali pri výročiach a oslavách. Zúčastňovali sa tiež na brigádach na úprave školy, chodili na výlety do okolia, a aj po celom Slovensku. Navštevovali tiež divadelné predstavenia Krajského divadla v Nitre.

Zaujímavou činnosťou bolo školské sporenie žiakov. Žiaci sa zúčastňovali aj súťaží mladých sporiteľov, ktoré organizovala Štátna sporiteľňa v Nitre. Napríklad v šk. roku 1952/1953 sa Národná škola v Malom Záluží zúčastnila 4. ročníka súťaže školskej sporivosti mládeže a umiestnila sa na 5. mieste v rámci okresu Nitra.

*Najlepším pionierom
za odmenu
Pionierska
vkladná knižka*

Nič sa cenu korunu zarábať!

Pracujúť tiež budovať!

*Uvoľni sa peňazím úctou
a hľadaj úctou:*

827 - Bratislava, Praha KSTP-1-2 1958

Pionierska vkladná knižka a propagačné materiály k školskému sporeniu

Kovošrot Bratislava, národný podnik, prevádzkárň v *Labuť*

Predbežné potvrdenie o prevzatí č. * 031201

Národná škola

Dodávateľ: *Malé Zálužie*

Potvrďujeme Vám, že zvoním čísla našej prevádzkárne:

pod voľným adr. *Prone*

odvážila od Váš dňa *9. 11. 1959*

následujúci materiál:

Druh odpadu	Množstvo v kg
<i>05 VII</i>	<i>1100 kg</i>

Definitívne potvrdenie o prevzatí a uzatvorení ceny za šrot a fakturačných dát zalis Vám naša prevádzkárň v najbližších dňoch. Ak na základe definitívneho potvrdenia o prevzatí sa prevedie fakturácia.

Podpis prevádzkárne: *Januszová* Podpis prijemcu: *gane*

Bežnou súčasťou školského života boli aj organizované zbery papiera, textilu či kovového šrotu.

Malé Zálužie sa mohlo pochváliť úctyhodnými výsledkami: V roku 1955 nazbierali žiaci 350 kg papiera, v roku 1959 o niečo menej - 245 kg. V roku 1959 vyzbierali až 464 kg starého textilu. Dobré výsledky dosahovali aj v zbere železného šrotu. V r. 1953 nazbierali z domácností asi 200 kg, ale v r. 1958 to bolo až

Doklad o odovzdaní kovového šrotu v roku 1959

1 500 kg a v r. 1959 - 1 100 kg. Žiaci sa okrem toho zúčastňovali aj zberu vajíčok - v roku 1959 spoločne nazbierali obdivuhodných 3 455 kusov vajíčok.

Na svoje školské časy si rada spomína aj ***Anna Rizeková***, ktorá všetko dôležité spomenula v týchto slovách:

„Pána a pani učiteľku sme si veľmi vážili, po rodičoch zaujali prvé miesto. Pani učiteľka nás učila ľudové piesne, recitácie a neskoršie aj divadielka. Divadlo sa hrávalo v škole, v lete vonku, v zime v škole, alebo v kultúrnom dome. Rozložili sa štyri sudy, na to sa uložili dosky, z hája sa doviezla čečina, aj s konármi, ako bočné steny. Hrávalo sa v nedeľu poobede, ale aj na Vianoce, na Silvestra a na Veľkú noc za účasti celej dediny. Neskoršie sme sa odvážili aj na Marínu Havranovú a iné hry. Najviac Urbánkove, ktoré mali v dedine veľkú obľubu. Ostatní nás aj volali menami postáv, ktoré sme hrávali. Ja som hrávala zlé ženské postavy. Amália Fusková hrávala zase dobré a milé ženy. Hry s nami nacvičovala pani učiteľka Líšková-Trnkócyová, aj vyberala pre každého postavy a samotné hry. Mala jednu knihu a my sme si repliky z nej sami odpisovali. Malo to aj výhodu - kým sme si to napísali, už sme úlohu

z polovice aj vedeli. Okrem historických hier sme hrávali aj vtipné menšie scény. Do druhej svetovej vojny sa hrávalo v obci divadlo. Slávili sme aj Deň stromov. Recitovala som básničku: „Keď slnko páli, lebo dážď padá, pod stromom každý útulok hľadá...“ Na konci roka sme mávali majáles, aj na výlet nás pani učiteľka vzala – na Čertovu pec do Radošinských hôr, do Carovinskej dubiny a do Nitry na hrad. Raz sme boli aj v Bratislave v múzeu, aj v Petržalke na propeléri cez Dunaj. Mamičky nás nabalili jedlom. Celý výlet do Bratislavy bol za 10 korún. Vydávali sme aj školský časopis, písali sme rôzne články, napríklad o 1. svetovej vojne.“

Pán učiteľ Ernest Šaško so žiakmi na školskom výlete

len na vzdelávanie, ale poskytovala aj iné zmysluplné využitie voľného času, napríklad nacvičovanie scénok a divadelných predstavení.

Učiteľia Juraj a Katarína Firáková s deťmi pri nacviku divadelného predstavenia

☞ Voda naša každodenná – od kvapky k rybníku ☞

Bez vody sa žiť nedá – je našim pomocníkom pri bežných činnostiach i prácach na hospodárstve, je kamarátom pri hrách a zábavách, ale aj nepriateľom, ak ju nedokážeme skrotiť. Jej tienisté stránky Malé Zálužie videlo niekoľkokrát. Najväčšie povodne boli v obci zaznamenané v rokoch 1938, 1956 a 1963. V tom čase tu existovali dokonca 3 potoky. Voda zaliala veľa dvorov, vnikla aj do niektorých domov. Časť obyvateľov sa musela dokonca na istú dobu vystáhnovať. V čase povodní bola dedina rozdelená prúdom na dve časti a voda často siahala až po zvonicu.

Takto si na dobré i zlé časy spomína Dušan Rizek: „Na dolný koniec sa išlo cez tri drevené mosty, boli tri potoky a medzi nimi lúky vedúce hore až po Kapince a dolu až do Nových Sadov. V lete sme pásavali husi a kravy na nich, v potoku sme si urobili z dreva a hliny priehradu, kde bolo aj vyše metra vody a tam sme sa kúpavali. Samé bahno a mulina, ale väčšej radosti sme ani mať nemohli. Na jeseň sa zase potoky vyliali z brehov a potom na zamrznutej ploche sme hrávali hlavne na Pažiti hokej - to bolo aj kilometrové klzisko a často sme potom v zime chodili na korčuliach až do Nových Sadov do školy. Na jar, alebo po veľkých búrkach sa potoky dosť často vyliali z brehov, dolný koniec bol odrezaný od obce aj pár dní.“

Potok pred reguláciou – Mlynský potok

Regulácia potoka a výstavba rybníka

Situácia sa zmenila po regulácii potoka Radošinka, v rokoch 1962-1964. Koryto toku bolo upravené, brehy vyložené betónovými kockami a vyššie polohy boli vysiate trávou. Obyvatelia tak konečne získali pokojnejšie bývanie v suchých domoch. Počas regulácie bol postavený železobetónový most ponad Radošinku, ktorý spájal horný a dolný koniec a tiež lávka povyšce dediny smerom na Kapince.

Súčasne s tým sa, začiatkom 60. rokov, zrodila myšlienka vybudovať na pomedzi Malého Zálužia a Kapiniec vodnú nádrž (rybník). Z troch potokov, ktoré sa pravidelne vylievali, odtekala voda veľmi pomaly a výrazne komplikovala situáciu v dedine. Išlo o výmeru 47 ha lúk, z ktorých sa nedala zobrať úroda a nedali sa ani vypásat' hospodárskymi zvieratami. V apríli 1962 sa MNV obrátil na Krajský národný výbor v Bratislave so žiadosťou o výstavbu vodnej nádrže. Rybník mal zabezpečovať chov rýb, vytvárať prirodzenú vlhkosť okolia s dobrým vplyvom na vegetáciu rastlinstva a chov vodnej hydiny.

Žiadosť bola napokon prijatá. So samotnou stavbou sa začalo v decembri 1963, na ploche 22,5 ha. Po niekoľkých rokoch práce bola 8. júna 1966 spísaná zápisnica o prevzatí dokončeného diela, ktorého hodnota sa vyšplhala až na sumu 624 416 Kčs. 70. roky priniesli niekoľko zmien vo využívaní vzniknutej vodnej plochy. V roku 1971 rozhodlo Ministerstvo poľnohospodárstva a výživy, že rybárske revíry preberie Slovenský rybársky zväz Žilina.

Už v ďalšom roku bolo rozhodnuté, že v Malom Záluží sa vybuduje stredisko - hospodársko-prevádzkové budovy, sádky a bytovky pre spádovú oblasť Nitra a Topoľčany. V rozhodnutí ONV Nitra z 30. 4. 1974 sa predpokladalo, že „realizovaním stavby sa zabezpečí rentabilné využitie jestvujúcich vodných plôch v okrese Nitra na intenzívnu výrobu rybieho mäsa a násad pre potreby kraja.“ Lokalita Vodná nádrž Malé Zálužie bola v roku 1978 vyhlásená za chránené územie (spracované na podklade písomností v registratúre OcÚ).

Potok pred reguláciou – Mlynský potok

Život na rybníku

- najlepšie ho pozná jeho správca, Andrej Žitnay:

„Rybník je už dlho súčasťou koloritu našej obce. Mnoho ľudí ani nevie, čo sa tu všetko skrýva. Ryby každý priradí na prvé miesto, hneď za nimi žaby. Málokto vie, že žaby a iné obojživelníky začínajú svoju púť za potomstvom hneď z jari, keď zem rozmrzne. Ako prvé vyhládávajú vodnú hladinu ropuchy. Najčastejšie vidieť ropuchu bradavičnatú a zelenú. Zbiehajú sa z celého okolia, aby do vody nakládli vajíčka, z ktorých sa vyliahnú žubrienky a po mesiaci ukončia svoj vývin v premenu na mladú žabku. Ďalším druhom, ktorý počuť celé leto, hlavne pri súmraku, sú skokani. U nás sa vyskytuje skokan hnedý, zelený, krátkonohý, ostropyský, štíhly a rapotavý. Skokan rapotavý je najhlučnejší a počas letných dní počuť jeho malebný zvuk kŕkania. Nemožno zabudnúť na krásavicu rodu žabotvarých - rosničku zelenú. Už dávno bola využívaná na predpovedanie počasia. Malá zelená žabka, ktorú si ani nevšimnete, pokiaľ sa nepohne. Vie sa dokonale prispôbiť farbou okolitému prostrediu. Vôbec jej nerobí problém byť hnedá, tmavozelená, šedá a dokonca aj zlatistá. S prísavkami na prstoch dokáže vyliezť po akomkoľvek povrchu a nemá problém sedieť na listoch stromov aj v najsilnejšom vetre. Za mladých čias sme ako chlapci našli skoro v každej mláke kuňku žltobruchú a neúnavne sme sa snažili nejakú chytiť. Jej jemný zvuk „kuň“ sa ozýval vždy do večera. Málokto videl v rybníku mloka hrebenatého, krásavca

s výnimočným sfarbením, na ktoré sa snaží prilákať samičku. Počas odchyty šťuky rýchlejšie sa podarí niekoľko kusov vzhliadnuť.

Čo sa týka plazov, v okolí rybníka je najviac rozšírená užovka obojková. Dorastá do dĺžky 60 až 120 cm. Nám sa podarilo chytiť najväčšiu o dĺžke 115 cm. Jej zafarbenie je olivovo-zelené, zelenkasté, až sivé s čiernymi škvrnami, typickým znakom je žltý golier za hlavou.

Mlok hrebatý

Jej obranný mechanizmus spočíva vo vylučovaní zápachajúceho sekrétu. Živí sa obojživelníkmi a rybkami, nepohrdne ani hrabošmi a myšami. Sú dobrými plavcami a často je ich vidieť plávať po hladine. V mesiaci jún až júl kladú vajíčka a po 6 až 10 týždňoch sa z nich vyliahnu malé užovky. Ďalšími kúskami do mozaiky sú bocian biely a bocian čierny. Na rybníku je ich vidieť začiatkom apríla, keď prilietajú z teplých krajín. Raz sedelo nad rybníkom asi 30 kusov bocianov bielych, počas zastávky k hniezdam. Bocian čierny hniezdi niekde v okolitých porastoch, lebo býva častým návštevníkom na našich sádkach. Chutia im obojživelníky, hady, hraboše. Asi v roku 2006 k nám priletel na jeseň bocian biely a prezimoval tu celú zimu. Lovil v priľahlých kanáloch a komorách. Musel byť chorý a cestu by neprežil. Ďalšiu jeseň u nás pobudol 10 dní a potom sa pridol k prelietajúcim bocianom. A akýže by to bol rybník bez labutí? Keď sa roztopí ľad, začnú labutí samci boj o teritórium. Dokážu sa naháňať celé hodiny po vodnej ploche a neželaného hosta vyhnať. V roku 2015 tu zahniezdili 2 páry. Jeden pár má 2 a druhý 9 mláďat. Negatívom u labutí je, že svoje teritórium strážia pred všetkým vodným vtáctvom a každého narušiteľa samec odháňa. Nezastaví sa ani pred usmrtením mláďat kačíc a lysiek. Raz dávno sa vydali na prechádzku po potoku až do Čabu, samec v potoku zabil mladé husi. Bola to veľká škoda, staré husi prišli domov bez mladých. No a jak to už u ľudí býva, ten rok mláďatá labutí nedorástli. “

Andrej Žitnay

❧ Aktivity spoločenských organizácií ❧

BV obci vždy pôsobilo veľa kultúrno-spoločenských organizácií s rôznym zameraním. Dalo by sa veľa rozprávať o aktivitách miestnych organizácií: zväzu žien, červeného kríža, hasičov, poľovníkov, mládežníkov.

V tomto čísle nášho bulletinu vám predstavíme **Slovenský zväz drobnochovateľov a Slovenský zväz záhradkárov**.

Slovenský zväz drobnochovateľov bol jednou z organizácií, ktorá napomáhala svojim členom venovať sa vo voľnom čase záľube – chovu drobných hospodárskych zvierat. Úlohou organizácie bolo zvyšovať kvalitu a úžitkovosť čistokrvných zvierat rôznych plemien.

V Malom Záluží vznikla Miestna organizácia Slovenského zväzu drobnochovateľov 11. februára 1974. Vo výbore vtedy zastávali funkcie Milan Mesároš (predseda), Štefan Foltín (podpredseda), Pavel Proksa (tajomník), Ján Slížik (hospodár), Viliam Plesník (pokladník), Ing. Michal Zedník a Martin Remiáš (členovia revíznej komisie). Z troch zvolených komisií - hydinarskej, králikárskej a holubiarskej, si najlepšie počínala hydinarska komisia. Objednávala kurence pre záujemcov, odovzdávala vajcia na zásobovanie obyvateľstva a tiež násadové vajcia, ktoré boli dávané do liahne v Čeladiciach, Čápore, Krškanoch a v Topolčanoch. Liaheň bola aj v našej obci.

Cieľom králikárskej komisie bolo evidovať králiky a zvýšiť záujem chovateľov o čistokrvné plemená.

Chovateľské úspechy členovia dokázali i na výstavách hydiny na Slovensku a v Čechách. 30. 9. 1978 bola v obci usporiadaná pre viac ako 300 návštevníkov vlastná výstava hydiny, holubov, husí a kačíc. V roku 1981 bol pri MO SZD založený aj krúžok mladých chovateľov. Členovia organizácie sa zúčastňovali aj rôznych pamätných osláv, zapájali sa do brigádnických prác. MO SZD ukončil svoju činnosť v roku 1989. Úspechy drobnochovateľov dokumentuje aj tento diplom:

V roku 1964 bola založený Zväz československých ovocinárov a záhradkárov. Predsedom sa stal Štefan Foltín, pokladníkom Ján Beňo a hospodárom Štefan Zmeko. Pri založení bolo registrovaných 12 členov, neskôr 15. Zväz usporadúval prednášky na rôzne témy, spojené s praktickými ukážkami. Členovia sa zúčastňovali brigádnických prác na úprave priestranstiev.

Každý rok sa usporadúvali výstavy ovocia, zeleniny a kvetov, ktoré sa konajú doteraz. Bývali často spojené aj s tanečnou hodovou zábavou, alebo s výstavou ručných prác. Členovia neustále zvyšovali členskú základňu SZZ, prebytky ovocia a zeleniny odvádzali do štátnych trhových fondov, pestovali aj náročné plodiny, liečivé rastliny, jahody, menej známe druhy zeleniny.

Členovia zväzu pomáhali pri zbere ovocia zo stromov pri cestách, vodných tokoch a sadoch, vysádzali stromy, ovocné a okrasné dreviny. MO SZZ fungoval v obci až do roku 2002 s 38 členmi.

Výkupňa

Ovocia a zeleniny sa v domácnostiach dopestovalo viac ako bola bežná spotreba a tak v roku 1979 vznikla myšlienka zriadiť v obci výkupňu ovocia a zeleniny. Kto mal doma prebytky, mohol ich priniesť a niečo málo si aj zarobiť. Produkty predávali nielen občania z obce, ale aj zo širšieho okolia. Vykupovali sa bystrické slivky, hrozno, jablká, marhule, cibuľa (štupľovka), višne, egreše, ríbezle, makovice, cesnak, uhorky, ringloty, celé a lúpané orechy či kvetinové semená (spracované na podklade písomností v registratúre OcÚ).

Na výstave ovocia a zeleniny

Viliam Plesník si na obe organizácie rád spomína: „Pri oboch organizáciách vznikol najskôr prípravný výbor. Väčšinou sa to dohadovalo v krčme pri pivku, rozprávali sme sa a dohodli sa, že niečo založíme. Bolo v nás veľké nadšenie niečomu sa venovať. Chovali sme drobné hospodárske zvieratá a to čistokrvnú hrabavú hydinu, králiky a holuby. Obe organizácie usporadúvali zábavy, trvali aj do dvoch hodín ráno. Bývalo veselo, chodievali sme na pivo, hrávali mariáš, spomínam si, že pán učiteľ Navrátil bol veľký mariášista. Takisto sa členovia zúčastňovali brigád, keď sa staval kultúrny dom a dom smútku, tak sa chodilo brigádovať aj každý deň.“

↻ Bežný život - včera a dnes ↻

Technický pokrok v 20. storočí neobišiel ani Malé Zálužie. Zavedenie elektrického prúdu, vodovodu a plynu výrazne zmenilo činnosti v domácnosti i v hospodárstve. Zmenili sa podmienky pre skladovanie potravín, osobnú a pracovnú hygienu, zvýšil sa komfort bývania a pribudli nové voľno-časové aktivity.

Elektrický prúd

bol v obci zavedený počas druhej svetovej vojny. Slávnosť zapojenia sa konala v decembri roku 1942. So zavedením elektrického prúdu súviselo používanie nových elektrických spotrebičov - pračiek, chladničiek, rádii či televízorov, ktoré čoskoro rýchlo pribúdali.

Skladovanie potravín

Dnes sú chladničky, mrazničky, obchody otvorené každý deň, aj cez sviatky. Voľakedy boli obchody otvorené v sobotu doobeda a potom až v pondelok. Ľudia vydržali, nikdy sa neotrúvali skazeným jedlom. V špajzách a komorách sa nachádzalo veru

všeličo. Jednou z možností uchovania potravín bolo jednoduché umiestnenie do studne. Nádoba s jedlom, ktorú bolo treba držať v chlade, sa vložila do vedra, to sa spustilo do studne tak, aby sa nenabrala voda. V domoch bývali rôzne špajze – aj tam sa dalo jedlo uchovať dlhšie v chlade. Na zem dala gazdiná nádobu so studenou vodou a do nej menšiu nádobu s jedlom. Ďalším spôsobom skladovania potravín boli pivnice vykopané do zeme. Nebolo to nič viac ako tmavá miestnosť s hlinenými stenami, vlhkou zemou namiesto dlážky a možno pár policami. V nej sa dobre skladovalo všetko - zemiaky, zelenina, ovocie, burgyňa. Osobitou pivnicou bývala tzv. ľadovňa, na ktorú z rozprávania mamy a starého otca spomína **Viera Predanociová**: „*Dedko (Ján Poláčik) mal obchod a krčmu, a tak musel v chlade udržiavať väčšie množstvo potravín a nápojov. Na dvore bola vykopaná primerane veľká jama, v zime sa chodil lámať ľad, ktorým sa obložili steny jamy. Čím to bolo prikruté, to už presne neviem, ale ľad vydržal dlho do leta, možno aj do jesene. Bolo to trochu pracné, ale energeticky úplne nenáročné.*“

Studne a vodovod

V obci bolo vybudovaných 5 obecných studní. Okrem toho sa studňa nachádzala takmer v každom dvore. Niektoré boli kryté a niektoré otvorené. Voda sa z nich ťahala vo vedrách, ktoré boli zavesené na reťazi. Reťaz bola omotaná na hriadeli a ten bol spojený s kľukou. Kľuka sa pri točení musela silno držať, aby sa nevyšmykla. Vedro sa spúšťalo dolu, až kým sa úplne nenaplnilo vodou. Potom ho bolo potrebné vytiahnuť, preliať vodu do iného vedra a odniesť do kuchyne, alebo do maštale. Nebolo to veru jednoduché a bola to ťažká práca, hlavne pre deti, ktoré nemali ešte takú silu. Neskôr sa začali stavať studne, z ktorých sa voda ťahala pomocou pumpy. V roku 1954 bola urobená generálna oprava obecných studní. Boli prikryté betónovými poklopmi a boli na nich namontované pumpy. Aj keď bolo ľahšie takto ťahať vodu, ešte stále to bol dobrý telocvik. Vodovod bol v obci vybudovaný v roku 1998 a jeho zavedenie znamenalo veľkú pomoc pre život obyvateľov.

Umývanie, kúpanie a pranie

Dnes si už dom bez kúpeľne a WC veľa mladých ľudí ani len nevie predstaviť. Veru aj bez kúpeľne boli ľudia čistí a poumývaní. Každý deň sa umývali v lavóre. Ale často sa umývali iba v studenej vode, v lete zväčša na dvore. Kúpalo sa väčšinou raz za týždeň v plechových (zväčša cínových) vaniach, ktoré sa dávali do kuchyne. Voda na kúpanie sa zohrievala vo veľkom hrnci na sporáku. Keď sa niekto okúpala, bolo treba vodu v kýbl'och vynosiť von. Deti sa kúpali aj dve naraz. Na kúpaliská sa chodilo zriedka. V lete sa deti kúpali tak, že sa do vane, lavóra alebo inej nádoby ponalievala voda, nechala sa na slniečku zohriať a potom nastal čas kúpania a jašenia. Voda na dvore sa nechávala zohrievať nielen pre deti, ale aj pre dospelých. Keď prišli z role alebo záhumienky, hneď sa na dvore poumývali či umyli nohy. Vodu na umývanie riadu bolo tiež potrebné zohriať na sporáku a potom ju preliať do misy alebo vandlíka. Boli aj také špeciálne stoly, ktoré vyzerali skoro ako obyčajné, ale pod doskou mali hlbokú zásuvku. Keď sa

otvorila, boli v nej dve vyberateľné kovové nádoby, v ktorých sa umýval riad. V druhej polovici 20. storočia boli síce už elektrické pračky, ale bolo do nich potrebné najskôr vodu zohriať v hrncoch na sporáku, potom preliať do pračky, po praní vypustiť a vyniesť. Tak isto to bolo s pláchaním – vodu do vane zohriať, potom naliať do vane. Každé prádlo sa pláchalo obyčajne trikrát. Pračka mala bubon, v spodnej časti bol tzv. „slimák“ – porcelánová vrtuľka, ktorá slúžila na to, aby sa voda v pračke vírila a prádlo lepšie opralo. Najprv sa prádlo večer namočilo vo vani. Na druhý deň ráno bolo treba zohriať vodu do pračky, pridať prášok a postupne z vane vyberať jednotlivé kusy, preprať v ruke, vyžmýkať a hodiť do pračky – koľko kusov na jeden raz, to záviselo od veľkosti. A potom znovu do vane vypláchať. Postupovalo sa od bielych postupne k tmavším. Niektoré veci, hlavne biele, bavlnené, konopné a ľanové (utierky na riad, uteráky, posteľná bielizeň, detské plienky) nestačilo len namočiť, ale aj vyvárať. Bolo treba zakúriť v sporáku, veľký hrniec naplniť vodou, pridať prášok, vodu rozvariť, pridávať predprané kusy, nechať povariť a potom vložiť do pračky. V 60. rokoch sa už v nových domoch začínali budovať kúpeľne a v nich bojler na ohrievanie vody. Kúriло sa v nich drevom a uhlím, neskôr boli na elektrinu.

Kúrenie – drevo, uhlie, plyn

Spočiatku sa kúriло najmä uhlím, koksom a drevom. V starších domoch bývali v kuchyni sporáky a v izbách kachle, ktoré mohli byť na uhlie, drevo, alebo tzv. piliňáky. V šesťdesiatych rokoch sa začali stavať domy štvorcového pôdorysu, v ktorých sa už zavádzalo ústredné kúrenie. Vo vnútri boli umiestnené radiátory, v pivnici (zväčša) kotle, v ktorých sa kúriло pevným palivom. Uhlie a drevo sa objednávalo v uhoľných skladoch. Objednávky a distribúciu uhlia v Malom Záluží mala na starosti **Anna Nad'ová**, ktorá na to spomína:

„Pracovala som v Západoslovenských uhoľných skladoch v Nitre ako vedúca predaja a neskôr v Lužiankach ako referentka predaja. Vôbec to nebola ľahká práca. Mala som na starosti aj distribúciu uhlia v Malom Záluží, kanceláriu som mala doma. Uhlie sa dovážalo vlakom do Nových Sádov, kde vagón stál celý deň. Uhlie sa predávalo do vriec, vážilo sa na mostovej váhe. Odvážené

a zaplatené sa ľuďom odvážalo domov na koňoch alebo traktoroch, ktoré poskytlo JRD. Do vagóna nesmel nikto vstúpiť, len určení robotníci. Túto prácu som nemohla robiť sama, mala som pomocníkov, ktorými boli Michal Kišták, neskôr Štefan Petrucha a Pavel Rizek. Z Novák, Handlovej, ale aj z Mostu v Čechách sa dovážali všetky druhy uhlia. Sklad uhlia bol aj v Malom Záluží, na mieste, kde je dnes multifunkčné ihrisko. Uhlie bolo v tom čase veľmi potrebné, každá rodina v obci kúpila tuhým palivom.“

Uhlie nákladnými autami privážali každému do dvora a vysypali. Bolo ho treba upratať. Nieкто ho uskladňoval v pivnici, iný v šope. Upratať 20 - 30 metrických centov uhlia bola riadna fuška. S drevom to bolo podobne. Predávalo sa v siahoviciach, ktoré bolo treba popíliť na cirkulárke, sekerou narúbať a poukladať do šopy. Pri ukladaní často pomáhali aj deti. Popol sa používal na posýpanie cesty, či dvora v čase poľadovice, alebo ako hnojivo do záhrad. Zásadnú zmenu, hlavne do oblasti kúrenia, prinieslo zavedenie plynu.

Telefón, rádio a televízor

Bežný život obyvateľov pomerne výrazne ovplyvnilo zavedenie telefónov, rádii a televízorov. **Prvé telefóny** boli v obci zavedené v roku 1947. Najskôr sa telefón nachádzal len v obchode, neskôr na MNV, JRD a postupne pribúdali aj v domoch občanov. Spočiatku ich bývalo málo a keď bolo treba telefonovať, išlo sa k tým susedom, ktorí telefón mali. Boli to pevné linky, a tak sa nedalo telefonovať hocikomu hocikedy. Priame spojenie bolo možné iba v rámci okresu. Keď chcel nieкто volať mimo okres, musel zavolať na telefónnu ústredňu, nahlásiť mesto a číslo telefónu a potom sa čakať, kým hovor spojí spojovateľka. Niekedy to išlo hneď, niekedy bolo potrebné čakať dlhšie. Kto chcel telefonovať z pošty, prišiel k okienku, tam nahlásil názov obce a číslo telefónu, komu telefonoval. Na pošte boli búdky označené číslom. Keď spojovateľka vytočila ohlásené číslo, zakričala napr. „**Malé Zálužie, do trojky!**“ Cez ústredňu sa vybavovali aj služobné a pracovné hovory. Cena sa počítala podľa dĺžky hovoru a vzdialenosti obce. V nedeľu, cez sviatky a večer po 19. hodine boli hovory lacnejšie.

Rádio - pred 2. svetovou vojnou boli v obci len dve rádiá. Jedno sa nachádzalo v hostinci u Jána Poláčika a druhé v Potravnom družstve. Takto si naň spomína **Anna Nad'ová**: „*Vždy som sa tešila, keď ma ako malú poslali na pivo (bývala som tam, kde mali Proksoví sklep). Pivo sa naberalo do džbánka. Chodila som do hostinca dedkovi Poláčikovi a on mal rádio, my sme nemali. Tak som sa tešila, že budem počúvať rádio a zamotávala som sa do radu, aby som čo najdlhšie mohla počúvať. A potom sa ma pýtali, prečo som tak dlho bola v tom hostinci.*“

To, ako sa objavili **televízory**, si dobre pamätá **Dušan Rizek**:

„*V 50. rokoch sa objavujú prvé televízory. Zo začiatku ich bolo iba niekoľko a nevysielalo sa každý deň. Keď televízia vysielala niečo zaujímavé (film, šport - hokej, futbal, krasokorčuľovanie), chodilo sa na návštevu k tým, ktorí televízor mali. Michal Marchalín kúpil jeden z prvých televízorov v Malom Záluží a ja som k nim mohol chodiť pozerat' o 19. hod. správy a nedelnú chvíľku poézie. A to keď vysielali raz do týždňa nejaký film, bolo u nich toľko ľudí, že sa ani do kuchyne nepomestili a pozerali až z chodby jeden ponad druhého. Samozrejme, všetko v čiernobielom. Druhý najbližší televízor v dedine mal Michal Striha, vtedajší predseda MNV.*“

V tom čase vlastniť, alebo aspoň pozerat' televízor bolo veľkou vzácnosťou. Spomína si na to aj **Elena Zedníková**:

„*Mať televízor v 60.-tych rokoch, to teda bolo niečo. Pamätám sa, keď v roku 1964 zavraždili prezidenta Kennedyho. Jeho pohreb sme boli pozerat' s mamou u Proksov (Buzikov). Tlačilo sa nás tam neúrekom. Pozerat' TV bol pre nás sviatkom, ale o to viac sme sa rozprávali a „žili súdržne“. Poznali sme svojich susedov, zaujímali nás ich problémy, starosti a pod. Pozdrav bol chlieb každodenný.*“

☞ Detstvo – najkrajšie časy ☜

Popri získavaní vedomostí v školských laviciach sa museli deti venovať aj starostlivosti o domáce zvieratá, najmä v letnom období. Často si dlhé chvíle krátili aj hrami rôznych hier, ktoré súčasné deti už takmer vôbec nepoznajú. Trávili veľa času v prírode, v lese, pri potoku, na poliach a lúkach, v zime i v lete a vedeli všeličo využiť ako zdroj zábavy. Niektorí obyvatelia obce sa s nami podelili o vzácne spomienky na tieto krásne detské časy, pri ktorých sa spoločne zabávali aj pracovali. Bolo to radostné a bezstarostné detstvo prežité v rodnej obci, na ktoré sa nikdy nezabúd

V nedeľu poobede na ulici

„Chodieval som pásť husi a kravy. Pásli sme ich na lúkach a na jeseň sme piekli kukuricu pri pasení. Lúky boli tam, kde je teraz rybník, a aj za humnami – Pažiť. Tam sme boli partia chlapcov aj dievčat, hrali sme futbal s handrovou loptou a potom sme sa poskladali a kúpili si obyčajnú loptu. S kamarátmi sme spravili jamku a šúľali sme guľôčky, aj na ulici, vtedy boli prašné ulice. Cez zimu sme nosili dreváky a keď bol ľad, tak sme dali na dreváky drôty, zobrali palicu a tam zatĺkli pevnejší klinec. Aj sme sa sánkovali na Podbreží, pri Karačke a guľali sa po snehu.“

(výber zo spomienok Jána Lišku)

„Ako malé dieťa som chodievala pásť husi na strnisko, tam sme zbierali po žatve aj klásky, predbiehali sme sa, kto pozbiera skôr. Najprv som husi pásla a keď som bola staršia, tak kravy. Mali sme doma kravu a chodila som ju pásť na priekopy. Zobrala som si knižky a čítala som, kým sa krava pásla. Chodievala som pásť do Ihlice (smer na Kapince). Kto mal svoje lúky, pásol na nich, kto nemal, pásol na priekopách. Samozrejme som pomáhala aj rodičom v záhrade a na poli. Oblúbenou zábavou detí bola hra na vodníka, hrávali sme sa ju na priekope pri Zmekovi, tam býval oproti Kralčákovým mostík. Priekopy boli troška hlbšie ako teraz, aj sme sa tam naháňali. Ďalšou činnosťou bolo kúpanie v potoku, kde sme sa váľali v blate. Mali sme také „kúpele“.

(výber zo spomienok Anny Nad'ovej)

„Zimnou hrou bola sánkovačka na sánkach, ktoré boli amatérsky vyrobené doma. Keď zamrzli potoky, nastalo korčuľovanie – šmýkanie v dreveniciach, čo bola drevená obuv vystrúhaná a vydlabaná z vrbového alebo topolového dreva. Na dno sa zatĺkli 2 – 3 drôty, aby sa dobre šmýkalo. Po takejto sánkovačke a šmýkačke uzímené deti doma čakal na sporáku teplý bylinkový a ovocný čaj, ktorý bol v tom čase najlepším liekom proti prechladnutiu a chrípke. Na lekára nebolo peňazí. Po zime prišla jar. Bolo veselšie. Deti mohli behať, hrať sa, preskakovať priekopy, chlapci sa hrali na guľky či schovávačky. Veľmi dobre sa pamätám, mala som asi 10 rokov. Ako každé dievča, i ja, kamarátka som sa od základnej školy s Aničkou Malákovou (Babinou). Pásli sme husi na potoku, na strnisku a kravy sme chodili pásť aj do hája, a ešte na poľné cesty, ktoré boli zarastené trúskovcom. Tak dobré kamarátky sme boli, že moja mamička išli predať syr, smotanu, maslo do Hlohovca, a tak nás zobrali obidve spolu. Keď predali, potom nám kúpili každej cukrovinku.“

(výber zo spomienok Jolany Vargovej)

„Za mojich „husárskych“ čias sa hrávali tieto hry: oko-boko, na picíka, na tretieho, na svadbu, na školu, na nožničky, na zlatú bránu, na gombičky, guľičky, bogrovica (dubienky). Dievčence šili a obliekali panenky vlastnoručne ušité a chlapci na jar krútili vrbové píšťalky, pričom recitovali: „Obíjaj sa píšťalečka, obíjaj sa obíjaj! Keď sa nebudeš obíjať, hodím ťa o kostol, bude z teba apoštol...“

(výber zo spomienok Pavla Proksu - Kostolníkova)

Čo všetko sa môže pri hrách prihodiť, dokazuje aj jedna úsmevná príhoda:

„V izbe sme mali veľký stôl a pod ním podstolie. Brat Laco nám menším hovorí: „Pome sa hrať na svine!“ Ja som bola jediné dievča a bratia štyria (Laco, Rudo, Dušan a Štefan). Laco bol v tejto hre akože gazda a hovorí, aby sme sa schovali pod stôl ako svine do chlieva. A my sme sa tam teda schovali. Potom sme mu z chlieva (spod stola) ušli a on zobral, čo sme nosili do školy kapsu a začal nás naháňať s tou kapsou do chlieva. A ako švihol s tou taškou, trafil visiacu lampu, čo sa brat Jano pri nej učieval. Lampa sa rozbila a všetok petrolej sa vylial na všetky Janove zošity a knihy. Keď prišiel otec z maštale, za trest nás ubili s remeňom a všetci sme museli na polienkach kľáčať a modliť sa Otčenáš. A keď sme ho nevedeli, tak sme sa museli toľko modliť, až kým sme sa ho nenaučili správne. A mamička vtedy boli na hornákoch u rodiny na jablkách a keď došli domov, tak sme ju prosili, nech nás nebije, že nás už otec ubil. A oni povedali: „Šak čo ste si zaslúžili, to ste dostali.“ Len nad Janovými knihami plakala, že čo bude Jano mať. No a vtedy knihy boli drahé a čo mal Jano zošity, to musel prepisovať. Veru sme nepapulovali, že si mal Jano knihy odložiť inde. A odvtedy sme sa už na svine nehrávali.“

(výber zo spomienok Kataríny Macovej)

S husami na pašu

❧ Zaujímavosti z kroniky ❧

Vedeli ste, že...

- ❧ Domy v dedine sa stavali nízke pri zemi, niekedy dokonca čiastočne v zemi, kvôli teplu a izolácii. Neskôr sa stavali domy v tvare L s 2 izbami vpredu a kuchyňou s hospodárskymi stavbami v zadnej časti. Až v roku 1927 si rodina Juraja Zedníka postavila prvý dom so štvorcovým pôdorysom.

- ❧ Prvým vlastníkom auta v dedine bol Martin Remiáš. Kúpil ho už v roku 1958.

- ❧ Dnes sa správy pre občanov ohlasujú miestnym rozhlasom, ktorý bol v obci zavedený v roku 1965. Dovtedy však chodil po dedine obecný bubeník a ohlasoval správy. Poslednou bubeníčkou bola Katarína Rojková.

- ❧ Obec nikdy nemala vlastnú poštu. Poštu roznášali poštári, ktorí mali doma služobný telefón, ktorými prijímali telegramy a roznášali po dedine. Poštový úrad sa dnes nachádza v Nových Sadoch, odkiaľ prichádza doručovateľka.

- ❧ Najstaršími stromami sú lipy na dolnom konci dediny. Majú viac ako 100 rokov a boli vysadené pri bráne do cintorína.

- ❧ Mnoho obyvateľov obce sa dožilo úctyhodného veku. 15. apríla 1966 sa Juraj Proksa dožil pri dobrom zdraví veku 102 rokov.

- ❧ V roku 1909 bola vybudovaná trať Zbehy- Radošina. Obec si vyžiadala, aby aj v Ujlačku bola zriadená zastávka. Už v roku 1911 sa stalo nešťastie, keď vlak zrazil voz. Preto bola k domčeku pristavaná čakáreň pre cestujúcich.

- ☞ Pred kultúrnym domom za hradskou v rohu školskej záhrady je pomník padlých hrdinov v 1. svetovej vojne. Odhalený bol v r. 1935, o čom sú záznamy v starej kronike. Je to podstavec, skladajúci sa zo 4 hranolov, na poslednom z nich je vojak s puškou pri pamätnej doske. Na čelnej stene najvyššieho hranola je doska z čierneho mramoru a na nej je vypísaných 27 mien padlých vojakov z našej obce. Pomník je ohradený nízkou ohradou, okolo neho sú vysadené kvety.
- ☞ V roku 2000 bola z predmetov darovaných a zapožičaných od občanov zriadená pamätná izba. Dokumentuje spôsob života v minulosti, odievanie, bývanie či prácu v kuchyni a hospodárstve.

Pamätná izba

Doteraz sme spomínali na niektoré zaujímavosti zo života našej obce v minulosti. Mnohí z tých, ktorí sa tu narodili, odišli do sveta a naopak, do obce prichádzajú noví obyvatelia.

Na záver vám preto ponúkame dve rozprávania, dva pohľady ľudí z vonka.

❧ Ako som išla do sveta ❧ alebo Grécko mojimi očami

Ako všade na svete, aj v Malom Záluží, vždy boli a budú obyvatelia s túlavými topánkami. O svojom živote v Grécku, o tom aké to je, prísť do inej kultúry, napísala pár slov rodáčka z Malého Zálužia, Lenka Zábrazná:

„Po prvýkrát som cestovala do Grécka ako turista, a ako miesto svojej dovolenky som si vybrala ostrov Thassos. Nakoniec som sa sem vrátila natrvalo a žijem tu už 10 rokov. Grécky ostrov Thassos nepatrí rozlohou k veľkým ostrovom, má 397 km² a cesta okolo celého ostrova meria necelých 100 km. Obýva ho okolo 16 000 obyvateľov, hlavným mestom je Limenas. Vnútrozemie tvorí prevažne zalesnené pohorie s hlbokými údoliami a najvyšším vrchom Ypsarion, vysokým 1203 m n. m. Je najsevernejšie položeným ostrovom Grécka a označuje sa aj ako "smaragd" medzi ostrovmi.

Tento ostrov na prvýkrát uchváti svojou členitosťou, borovicovými lesmi a priezračnou vodou so zeleným nádychom. Vďaka tejto zelenej farbe, ktorá na ostrove prevláda, sa mu dostalo tohto prirovnania so smaragdcom. Na ostrov sa dá dostať iba trajektom za hlasného sprievodu škriekajúcich čajok, ktoré turisti radi krmia rôznymi sušienkami alebo chrumkami zakúpenými na lodi. To, čo sa mne na prvý dojem najviac zapáčilo na tomto ostrove, bolo, že sú tu hory a borovicové lesy, ktoré sa striedajú s olivovými hájmi a tak trochu pripomínajú svojou zeleňou Slovensko.

Ako turista však určite nespoznáte všetky stránky Grécka, ani život, aký je tu mimo turistickej sezóny. Keď som sa rozhodla odísť do Grécka, čo samozrejme nebolo ľahké rozhodnutie, mala som veľké obavy z toho, ako ma tu príjmu. Našťastie rodina, teraz už môjho manžela, nemala so mnou najmenší problém. V turistických destináciách sú zvyknutí na medzinárodné manželstvá a dokonca ani miestny pravoslávny kňaz nemal problém zosobášiť nás, hoci

som odlišného vierovyznania. Zo začiatku sme mali menšiu jazykovú bariéru so svokrou, ktorá po anglicky nerozpráva a ja som po grécky nevedela.

A tak som sa musela naučiť písať a čítať, pretože v Grécku sa latinkou nepíše a na tých pár písmen z gréckej abecedy, ktoré sme sa na hodinách matematiky učili na Slovensku, zabudnite. Väčšinu z nich Gréci píšu inak, o ich vyslovovaní už ani nehovoriac. Gramatika je trochu zložitejšia. Niektoré dvojhlásky a dvojice spoluhlások sa inak píšu a inak vyslovujú. Poznajú tu až 3 druhy "ičok", u nás máme len mäkké i a ypsilon. Našťastie s prízvukom som problém nemala, dokonca sa mi darí zmiast' aj rodených Grékov. Jedna pani, ktorá ma nepoznala, sa ma asi po hodine na jednej návšteve opýtala, z ktorej oblasti Grécka pochádzam. To bolo pre mňa asi najvyššie vyznamenanie.

Zvyknúť som si musela aj na grécku stravu. Gyros a souvlaki, ktoré pozná väčšina Slovákov, by ste v gréckych domácnostiach hľadali márne. Chlieb sa tu jedáva úplne so všetkým a v každom jedle musí byť olivový olej. Varí sa tu veľa zeleninových jedál, šalátov, množstvo predjedál, rôzne druhy morských rýb a príšeriek.

Na čo sa ťažko zvyká, je povestná grécka hlučnosť, keď sa medzi sebou rozprávajú. Niekedy to vyzerá, že sa hádajú. Keď skrikne moja svokra z balkóna na susedu ako sa má, tak mi praskajú ušné bubienky... Nuž, južanský temperament v sebe nezaprú. Ďalšou problematickou vecou je množstvo štrajkov, ktoré obťažujú najmä ostatných spoluobčanov. Poľnohospodári blokujú hlavne cestné ťahy ťažkými mechanizmami, keď štrajkujú lodiari, nepremávajú trajekty, keď štrajkujú učitelia, deti v školách majú zrušené vyučovanie.

Hovorí sa, že Gréci sú leniví. Možno tak pôsobia na prvý pohľad, ale v turistickom priemysle si to ani dovoliť nemôžu. Videla som tu už mnoho brigádničiek aj zo Slovenska, ktoré vysoké pracovné tempo nezvládali a odišli predčasne. Cez letnú sezónu sa tu pracuje 16-18 hodín denne. Letná sezóna na Thassose začína v máji a končí v októbri. V zimnom období musí väčšina obyvateľov ostrova vyžiť z peňazí zarobených v lete.

Pre Grékov je typická ich pohostinnosť (filoxenia). Návštevu nenechajú ani využiť, sedíte v topánkach, v ktorých ste prišli. Hladní určite neodídete. Pokiaľ nepodávajú hlavné jedlo, býva na výber niekoľko predjedál. Nakoniec vždy ponúknu dezert, alebo niečo sladké.

Na ostrove veľa trvalých pracovných príležitostí nie je. Časť obyvateľov sa zaoberá chovom kôz, oviec alebo včiel. V každej prímorskej obci sa nachádza menší alebo väčší prístav s rybárskymi loďkami. Miestni rybári zásobujú čerstvými rybami a morskými plodmi najmä reštaurácie a obchody s rybami. Niektorí obyvatelia ostrova vlastnia stovky olivovníkov a privyrábajú si predajom olivového oleja. Väčšina miestnych rodín oberá olivy iba pre vlastnú spotrebu. Na obaračke pomáha väčšinou celá rodina. Každá obec má vlastnú lisovňu. Thassos je známy najmä produkciou čiernych sušených olív. Turistický priemysel je pre miestnych hlavným príjmom a preto sa tu k turistovi správajú ako ku kráľovi. Vždy sa budú usmievať, zaujímajú sa o to, odkiaľ sú, ako sa majú, ako sa im páči, žartujú. Jednoducho v každom návštevníkovi zanechajú príjemný dojem.

Život na ostrove nie je taký jednoduchý, ako by sa na prvýkrát zdalo. V lete tvrdá práca, v zime zvláštne ticho. Hovorí sa, že ženy sú oveľa prispôsobivejšie k životu za hranicami vlasti ako muži, asi na tom bude niečo pravdy. V minulosti by som si zvykala možno oveľa ťažšie na život tak ďaleko od domova, ale v súčasnej dobe moderných technológií - internetu a satelitnej televízie, mám spojenie so Slovenskom každodenné. A ak máte k tomu dobrého partnera, nemáte dôvod necítiť sa tu šťastný.“

Lenka Zábrazná

Na záver

Bolo to v zime pred pätnástimi rokmi. Po prvýkrát sme si už vlastným kľúčom otvorili bránu na dome číslo 140, na dolnom konci Ujlačku, keď po chvíli niekto búcha. Na táčkach, s naloženými „peterkami“ vošiel do nášho nového kráľovstva pán sused „Mlíčko“ (Vlado Bila) s manželkou Ivankou: „Pán starosta (Ing. Emil Fuska) rozhlasom vyhlásil, že na dolnom konci máme nejakých nových a nemajú ani kachle. Tak sme vám doniesli...“ , povedali nám hneď na úvod.

A tak sme sa zoznámili. Týždeň nato sa u nás, z ničoho nič, objavil ďalší náš sused – „Šuhajko“ (Ján Masarovič) s výčitkou: „ Prečo ste si od „Mlíčka“ zobrali kachle, keď ja som bližší sused a mám pre vás nielen kachle, ale aj sporák...“ Hneď na to sme nedokázali zareagovať, ale napokon skončil v kuchyni aspoň ten sporák. Také boli naše prvé kontakty s Ujlačkom a hneď sme sa tu cítili ako medzi svojimi najbližšími a cítime sa tak až dodnes.

Pribúdali mesiace a vysoká tráva pomaly začínala oblizovať škridl'u na streche. Nuž ako si s ňou poradiť, keď som v živote nedržal v ruke normálnu kosu. Opäť mi prečítal neučesané myšlienky v mojej hlave „Šuhajko“ a dával mi jednu lekcii zo správnej kosby za druhou. Vzápätí sa pridala aj „Dodo“ (pán Jozef Bila), lebo správne kosu nakovať a neskôr aj nabrušiť je umenie, len čo je pravda. Možno sa obaja v duchu aj dobre nasmiali, keď videli ako sa oháňam nástrojom, ktorý mali oni už dlhé roky dávno v maličku. No ale, v zdraví som napokon prežil aj tieto začiatky a som im vďačný za všetko, čo ma naučili. Lenže akosi som neobstál, keď sme išli so „Šuhajkom“ na jarabice a bažanty. Síce nie s flintami, ale len s papekmi a holými rukami. Potichu sme sa priam doplazili v humne k ich údajnému hniezdu skoro ráno a čakali sme na vhodný okamih. A ten neprichádzal, lebo jarabice si z nás robili dobrý deň. Vari až o hodinu sa páriku uráčilo vzlietnuť z húštiny, ale kým sme sa spamätali, už nám s úškrnom dávno mávali kridlami, kdesi nad rybníkom.

Alebo – ďalší príklad. Po celodennej šichte na obnove domu, keď sme ešte nemali ani vodovod a studňa si pýtala svoje, sme sa obyčajne podvečer chodievali schladiť do rybníka, prípadne dobre padla aj susedova voda z hadice namiesto sprchy...

Alebo – blížil sa čas obeda a vo vřzgajúcej bráne sa objavil sused „Maťko“ (Martin Viskup) s rozvoniavajúcimi langošmi: „S Milkou (Emilia Strihová) sme ich narobili toľko, že by mohli dobre padnúť aj vám...“ A veru aj padli.

Mimochodom, Milka je chýrna kuchárka a cukrárka a spod jej rúk ide jedna špecialitka za druhou.

Nuž, aj také máme skúsenosti s Ujlačanmi, medzi ktorými sa nám žije naozaj veľmi dobre a sme tu radi...

Peter Buček

Pramene:

Písomnosti obecnej registratúry

Obecná kronika

Monografia „Malé Zálužie“

Do bulletinu spomienkami a článkami prispeli: (v abecednom poradí) Peter Buček; Emil Fуска; Ján Líška; Katarína Macová, rod. Zmeková, Anna Naďová, rod. Proksová; Viliam Plesník; Viera Predanocyová; Pavel Proksa – Kostolníkov; Dušan Rizek; Anna Rizeková, rod. Zmeková; Jolana Vargová, rod. Proksová; Elena Zedníková, rod. Vargová; Lenka Zábrazná a Andrej Žitnay.

Všetkým srdečne ďakujeme!

Malé Zálužie v 20. storočí

Editor: PhDr. Michala Dubská, PhD.

Autori: Viera Predanocyová, Elena Zedníková, Mgr. Zuzana Plesníková
Mgr. Mahuliena Sochorová, Zuzana Zábrazná

Spracovanie fotografií: Boris Zábrazný

Ilustrácie: PhDr. Michala Dubská, PhD.

Tlač: Copysolution s.r.o., Nitra

Náklad: 160 ks

Vydalo: Občianske združenie LABUŤ, 2015

Životné jubileum
Juraja Proksu
- 100 rokov

Učiteľ
Ernest Šaško
s rodinou

Stretnutie darcov krvi

Holič Ján Medo strihá
Juraja Proksu

Dievčatko v kroji

Ujlackí mládenci (Na voze cez dedinu)

Ukážka
z divadelného
predstavenia

Na konci školského
roku - pani učiteľka
Alžbeta Proková
so svojimi žiačkami

Futbalisti

MALÉ ZÁLUŽIE

v 20. STOROČÍ

ISBN: 978-80-972073-6-6

9 788097 207366